

До разової спеціалізованої вченої ради PhD 12458
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
(460027, м. Тернопіль, вул. Максима Кривоноса, 2)

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Осадчого Вячеслава Володимировича

про дисертацію **Ткаченка Павла Олеговича** на тему:
**«Педагогічні умови формування професійної компетентності
майбутніх економістів у фахових економічних коледжах»**, поданої на
здобуття ступеня доктора філософії
за галуззю знань 01 Освіта/Педагогіка,
спеціальністю 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Актуальність теми дослідження та її зв'язок із планами відповідних галузей науки. Дослідження Ткаченко П.О. присвячене вирішенню проблеми формування професійної компетентності майбутніх економістів у фахових економічних коледжах.

Робота присвячена теоретичному обґрунтуванню та експериментальній перевірці педагогічних умов і структурно-функціональної моделі формування професійної компетентності майбутніх економістів у фахових економічних коледжах.

Погоджуємося з дисертантом, що в умовах глобалізації, цифрової трансформації та концептуальних засад Industry 4.0, сучасний фахівець з економіки зобов'язаний володіти не лише фундаментальними знаннями, а й інноваційним типом мислення, здатністю приймати нестандартні рішення та швидко адаптуватися до мінливого ринку праці.

Тому одним із ефективних шляхів вирішення проблеми формування конкурентоспроможного спеціаліста – фахівця, який здатний до системного аналізу фінансово-економічних процесів та ефективного використання цифрових інструментів – може бути створення інноваційного освітнього середовища, що базується на засадах дуальної освіти, міждисциплінарній інтеграції та практикозорієнтованості навчання.

Дисертація виконана відповідно до тематичного плану наукової і науково-організаційної діяльності Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка в межах науково-дослідницької роботи «Теоретичні й методичні засади професійної діяльності

та підготовки фахівців соціономічних професій» (державний реєстраційний номер 0123U104172). Тему дисертації затверджено Вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 4 від 22.11.2022 р.).

Таким чином, дисертаційне дослідження Ткаченко П.О.: «Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх економістів у фахових економічних коледжах» є на часі, адже воно цілком відповідає актуальним запитам сучасного суспільства та цілям сталого розвитку – його автором зроблено спробу теоретично розробити структурно-функціональну модель формування професійної компетентності майбутніх економістів у фахових економічних коледжах та експериментально перевірити ефективність запропонованих педагогічних умов, що забезпечують практикозорієнтованість та цифровізацію освітнього процесу.

На думку дослідника, розроблена модель та інноваційне освітнє середовище не лише забезпечують високу якість підготовки конкурентоспроможних фахівців, але й суттєво впливають на модернізацію системи фахової передвищої економічної освіти в Україні в умовах переходу до Індустрії 4.0 та 5.0.

Отже, обрана Ткаченком П. О. тема дисертаційної роботи є актуальною, суспільно значущою, спрямованою на цілісний аналіз та вдосконалення процесу формування професійної компетентності майбутніх економістів в умовах сучасних викликів.

На основі ознайомлення зі змістом дисертації та опублікованих праць дисертанта ми дійшли висновку щодо найбільш суттєвих наукових результатів і нових фактів, одержаних дисертантом. Дисертація характеризується належним рівнем наукової новизни, зокрема *вперше* виокремлено і теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх економістів у фахових економічних коледжах (використання проблемних та інтерактивних методів навчання для створення емоційно насиченої атмосфери в освітньому середовищі фахових економічних коледжів з метою активізації професійної мотивації студентів; розширення змісту професійної підготовки майбутніх економістів ситуативними міждисциплінарними завданнями для досягнення прикладної спрямованості фахових знань студентів; забезпечення практикозорієнтованості навчання майбутніх економістів під час аудиторних та виробничих занять; організація самоосвітньої проєктної діяльності студентів) й розроблено структурно-функціональну модель, що охоплює п'ять блоків-елементів (цільовий, теоретико-методологічний, змістовно-технологічний, аналітично-узагальнювальний, результативний) та ініціює створення на потужностях

фахових економічних коледжів та стейкхолдерів інноваційного освітнього середовища функціонування досліджуваного процесу; спроектовані блоки-елементи моделі виконували специфічні функції, спрямовані на досягнення генеральної мети дослідження;

– конкретизовано *компоненти* (мотиваційно-ціннісний, інформаційно-когнітивний, діяльнісно-операційний, рефлексивно-особистісний), *критерії* (мотиваційний (усвідомлене ставлення студента до здобуття фаху та розвинена професійна мотивація), когнітивний (системність, цілісність, структурованість фахових знань майбутніх економістів, необхідних для вирішення різноманітних фінансово-економічних завдань), діяльнісний (здатність студентів знаходити оптимальні шляхи виходу зі складних професійних ситуацій, засновану на розвинених професійних вміннях та навичках), рефлексивний (спрямованість на професійне становлення як фахівця з економіки), показники (усвідомлення студентом цінностей майбутньої професії, стійка мотивація до досягнення успіху в професії, інтерес студентів до безперервного професійного вдосконалення; міждисциплінарні фахові знання студентів, розвинена інформаційна грамотність, сформоване критичне мислення; економіко-математична грамотність, розвинені softskills, алгоритмізовані спеціальні практичні фахові вміння; емоційний інтелект; здатність до самоаналізу та самооцінки; клієнтозорієнтованість) та рівні (високий, достатній, задовільний, низький) сформованості професійної компетентності майбутніх економістів;

– *уточнено* сутнісне наповнення категорій «професійна компетентність майбутніх економістів», «педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх економістів», «педагогічні можливості фахових економічних коледжів у формуванні професійної компетентності майбутніх економістів» та ін.

Подальшого розвитку набули ідеї практикозорієнтованого навчання майбутніх економістів у фахових економічних коледжах, фундаменталізації фахової передвищої економічної освіти; інтенсифікації математичної підготовки майбутніх економістів у фахових економічних коледжах; засади системного, діяльнісного, компетентнісного, середовищного, контекстного та особистісно-зорієнтованого підходів щодо організації теоретичної та практичної частин підготовки майбутніх економістів у фахових економічних коледжах.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації Результати аналізу тексту дисертаційного дослідження Ткаченко П.О. свідчать, що дисертант добре

розуміється на теорії, методах дослідження формування професійної компетентності майбутніх економістів у фахових економічних коледжах.

Якісний рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, сформульованих у дисертації, забезпечено наступними позиціями:

- структура дисертаційної роботи відзначається логічною, збалансованістю складових частин і підпорядкована реалізації основних завдань, що сприяло досягненню поставленої мети;

- правильно обраний науковий апарат дослідження, про що свідчать отримані результати та сформульовані висновки;

- використання широкої бази використаних джерел за темою дисертації, що свідчить про всебічний аналіз автором досліджуваної проблеми;

- створення належної теоретико-методологічної бази, відповідність предметної спрямованості дисертаційного дослідження сучасним уявленням про формування професійної компетентності майбутніх економістів у фахових економічних коледжах.

Таким чином, у дисертаційній роботі Ткаченко П.О. діагностування наявного рівня сформованої професійної компетентності майбутніх економістів апробовано на практиці через: педагогічні умови активізації професійної мотивації та практичної підготовки; структурно-функціональну модель формування фахової компетентності; інноваційне освітнє середовище, що базується на цифровізації та дуальному навчанні, що визначають позицію автора. Здобувачем чітко визначено методи дослідження та виконано дослідження, яке проводилося упродовж 2021-2025 рр. Робота пройшла широку апробацію – її результати оприлюднено на конференціях різного рівня та всебічно висвітлено в низці наукових праць, а саме в 11 наукових публікаціях автора, усі з яких – одноосібні; 5 – відображають основні наукові результати дисертації, 6 – апробаційного характеру.

Суттєво, що дисертантом розроблено діагностичний інструментарій, який містить комплекс діагностичних методів (анкетування, тестування, бесіди, інтерв'ювання, спостереження, шкала рівневих індикаторів) для визначення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх економістів; розроблено складники інноваційного освітнього середовища фахових економічних коледжів (дидактичний, соціальний, просторово-предметний та суб'єктний рівні), які впроваджені через реалізацію структурно-функціональної моделі формування професійної компетентності; розроблено авторську методику навчання на аудиторних та виробничих заняттях; створено програму «Запрошений фахівець з економіки» як інструменту розширення досвіду практичної діяльності студентів; розроблено комплекс імітаційних тренінгів («Професійна Я-концепція фахівця з

економіки», «Перспективи професійної самореалізації в професії економіста», «Дерево мотивів професійного становлення») та банк рольових ігор («Рахівниця vs. Штучний інтелект», «Від рахівниці до комп'ютера», «Економіст крізь час», «Фінансовий еволюціонер», «Історія одного бюджету», «Криза vs. вихід», «Цифровий фінансист»), що спрямовані на актуалізацію особистісних ресурсів майбутніх фахівців.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів.

Вірогідність результатів дослідження забезпечується методологічним і теоретичним обґрунтуванням вихідних положень, застосуванням комплексу методів (теоретичних, діагностично-емпіричних, експериментальних), адекватних меті й завданням дослідження, підтвердженою ефективністю експериментальної роботи, що засвідчується позитивною динамікою змін рівня сформованості професійної компетентності майбутніх економістів, ефективність яких підтверджено кількісними, якісними результатами та методами математичної статистики для доведення достовірності даних та підтвердження гіпотези дослідження.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Зміст та структура дисертаційної роботи є цілісною, та логічною, методологічно обґрунтованою. Дисертація і анотація написані й оформлені згідно з чинними нормативними вимогами. Стель викладу й аналізу проміжних і кінцевих результатів дослідження, наукових положень і висновків є обґрунтованими на теоретичному і методологічному рівнях.

У вступі чітко сформульовані суперечності, що увиразнюють актуальність досліджуваної проблеми, висвітлено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, методологічно правильно сформульовано науковий апарат дослідження, розкрито його концептуальні положення та наукову новизну, охарактеризовано методи дослідницького пошуку та практичне значення одержаних результатів. Відображено інформаційні відомості про апробацію, впровадження результатів дослідження, публікації; конкретизовано особистий внесок у працях, написаних у співавторстві.

У першому розділі дисертації «Формування професійної компетентності майбутніх економістів у фахових економічних коледжах в теорії і практиці педагогічної науки» автором систематизовано теоретичні підвалини професійної підготовки майбутніх економістів з урахуванням вимог державних стандартів сучасної економічної освіти в Україні, ідеології глобалізації та інтернаціоналізації економічної діяльності, концептуальних засад Industry 4.0, реформування системи передвищої освіти.

У роботі визначено засади компетентнісного підходу, спрямованого на формування конкурентоспроможних майбутніх економістів, які володіють

комплексними, дискретними, сфокусованими, конгруентними (сумісними) релевантними професійними компетентностями. Розглянуто специфіку розвитку економіки 4.0 та її вплив на економічну фахову передвищу освіту, застосування адаптивного підходу та ідей генеративного навчання, а також ідеї забезпечення в освітньому процесі контекстності, практико-зорієнтованості.

Автором проаналізовано ключові тенденції оновлення професійної підготовки майбутніх економістів у фахових економічних коледжах, серед яких: диверсифікація підготовки на основі дуальної освіти, цифрова трансформація навчання, інтенсифікація математичної складової підготовки, фундаменталізація освіти, а також міждисциплінарний підхід, розвиток soft skills, проєктне навчання та впровадження інноваційних педагогічних технологій.

Особливу увагу приділено педагогічним можливостям фахових економічних коледжів, які охоплюють організаційні, соціально-комунікаційні, матеріально-технічні, кадрові, навчально-методичні, інформаційні та цифрові ресурси. Визначено їх роль у активному впровадженні концепції дуального навчання, налагодженні соціального партнерства зі стейкхолдерами, забезпеченні доступності, гнучкості, індивідуальності та диференційованості професійної підготовки майбутніх економістів.

У розділі також розглянуто оновлення вимог до випускника залежно від змін технологічного процесу, можливість комбінування необхідних модулів для індивідуалізації навчання, вибір методів і технологій, що забезпечують формування професійної компетентності, а також інтенсифікацію та інноватизацію математичної підготовки студентів із розширенням їхнього досвіду складання, розв'язування математичних моделей та інтерпретації отриманих результатів.

Важливою складовою розділу є аналіз міждисциплінарної інтеграції в освітньому процесі, що сприяє формуванню цілісного професійного образу майбутнього економіста, здатного ефективно діяти в сучасних соціально-економічних умовах.

Зміст першого розділу (с. 34–90 дисертації) відображено у низці наукових публікацій автора, що свідчить про ґрунтовну теоретичну підготовку та наукову новизну дослідження.

У другому розділі дисертації «Науково-методичні засади формування професійної компетентності майбутніх економістів у фахових економічних коледжах» автором конкретизовано структуру професійної компетентності майбутніх економістів, що включає мотиваційно-ціннісний, інформаційно-

когнітивний, діяльнісно-операційний та рефлексивно-особистісний компоненти.

Розглянуто складність сучасної соціально-економічної ситуації в Україні, що висуває нові вимоги до фахової передвищої освіти, зокрема підготовки економістів, здатних ефективно діяти в умовах динамічних змін, інформаційних навантажень та глобалізації. Автор підкреслює важливість формування інформаційної грамотності, професійної мобільності, гнучкості, критичного мислення та здатності до прийняття управлінських рішень.

У роботі проаналізовано кваліфікаційні характеристики майбутніх економістів, які є основою для формування професійної компетентності як інтегративної якості особистості. Визначено ключові компетентності – базові, ключові та спеціальні, що взаємопов'язані і формують цілісний професійний образ фахівця.

Автором виокремлено критерії, показники та рівні сформованості професійної компетентності, що дають змогу оцінити її розвиток у студентів. Зокрема, мотиваційний критерій відображає усвідомлене ставлення до професії та професійну мотивацію; когнітивний – системність і цілісність знань; діяльнісний – здатність знаходити оптимальні рішення; рефлексивний – спрямованість на професійне становлення.

Визначено педагогічні умови формування професійної компетентності, серед яких використання проблемних та інтерактивних методів навчання, розширення змісту підготовки ситуативними міждисциплінарними завданнями, забезпечення практикозорієнтованості навчання, організація самоосвітньої проєктної діяльності студентів, а також активне соціальне партнерство зі стейкхолдерами.

Особливу увагу приділено створенню інноваційного освітнього середовища, що базується на принципах дуальності, інтерактивності, міждисциплінарності, контекстності та особистісно-зорієнтованого підходу. Розроблено структурно-функціональну модель такого середовища, що включає цільовий, теоретико-методологічний, змістовно-технологічний, аналітично-узагальнювальний та результативний блоки.

У моделі враховано рівні функціонування освітнього середовища: дидактичний, соціальний, просторово-предметний та суб'єктний. Запропоновані педагогічні умови та модель сприяють формуванню високого рівня професійної компетентності майбутніх економістів.

Зміст другого розділу відображено у низці наукових публікацій автора, що свідчить про глибоку теоретичну та методичну розробку проблеми (с. 91–164 дисертації).

У третьому розділі дисертації «Експериментальне дослідження формування професійної компетентності майбутніх економістів у фахових економічних коледжах» автором розроблено, теоретично обґрунтовано та апробовано методику формування професійної компетентності майбутніх економістів, експериментально перевірено її ефективність, а також проаналізовано результати експериментального дослідження.

Обґрунтування методики формування професійної компетентності здійснювалося через реалізацію функціонально-змістових векторів формування компетентності, а саме: мотиваційно-ціннісного, інформаційно-когнітивного, діяльнісно-операційного та рефлексивно-особистісного компонентів.

Експериментальне дослідження проводилося на базі п'яти фахових економічних коледжів, розташованих у різних регіонах України, із загальною кількістю 161 студента, які були розподілені на експериментальну та контрольну групи. Дослідницька робота тривала з 2021 по 2025 роки і проходила у чотири етапи: теоретико-пошуковий (2021–2022), оглядово-констатувальний (2021–2023), формувально-технологічний (2022–2024) та аналітично-узагальнювальний (2024–2025).

Діагностування рівня сформованості компонентів професійної компетентності здійснювалося за допомогою авторських діагностичних методик, тестових завдань, міждисциплінарних ситуативних вправ та проєктних завдань. Для оцінки мотивації до професійного зростання студентів було проведено опитування.

Результати експерименту свідчать про статистично значуще підвищення рівня сформованості професійної компетентності у студентів експериментальної групи порівняно з контрольною. Перевірку статистичної значущості здійснено за допомогою критерію λ Колмогорова-Смірнова.

У ході дослідно-експериментальної роботи було доведено успішнішу динаміку формування професійної компетентності майбутніх економістів у фахових економічних коледжах на основі застосування згаданої методики. Високий рівень сформованості професійної компетентності майбутніх економістів в експериментальній групі підвищився на 10,88% більше, ніж в контрольній групі. Так, приріст респондентів із достатнім рівнем сформованості професійної компетентності в експериментальній групі становив на 18,16%. Тоді як кількість студентів з задовільним рівнем сформованості професійної компетентності в експериментальній групі зменшилась на 27,79% порівняно з КГ. Результати, отримані в рамках констатувального та аналітично-узагальнювального етапів експерименту, мають достатній ступінь статистичної значущості.

Зміст дисертації відзначається змістовою завершеністю, цілісністю, влучною аргументацією фактів. Заслуговує схвалення широка апробація результатів дослідження на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Публікації Ткаченко П.О. відображають усі основні положення дисертації.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності. Порушень академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях Ткаченко П.О. не виявлено.

Водночас, разом із загальною позитивною оцінкою наукових здобутків дисертанта вважаємо за доцільне висловити певні зауваження та побажання в контексті наукової дискусії:

1. У дослідженні автором чітко окреслені ключові тенденції оновлення професійної підготовки майбутніх економістів. Проте не до кінця зрозуміло яким чином Павло Олегович визначає сенс диверсифікації фахової підготовки майбутніх економістів у актуальних умовах розвитку освіти. Тоді як вона суттєво впливає на процес навчання здобувачів в середовищі фахових економічних коледжів.
2. У тексті дисертації йдеться про те, що «...Однією з орієнтувальних методичних ліній нашого дослідження була практикозорієнтованість аудиторного та виробничого навчання майбутніх економістів у фахових економічних коледжах ...». Однак, не сповна описані змістовні засади реалізації заявленої тези.
3. Цифровізація усіх сфер життя висуває нові вимоги до підготовки майбутніх фахівців, в тому числі й майбутніх економістів. Адже нині фахівці з економіки використовують різноманітне програмне забезпечення під час професійної діяльності. Відтак, важливим аспектом економічної освіти є ознайомлення здобувачів з цифровими застосунками, які популярні у сфері ведення бухгалтерського обліку, аудиту, економічного аналізу, систематизації та спрощення ведення документообігу. Зі змісту дисертації не до кінця зрозуміло яким чином реалізовували окреслений складник навчання майбутніх економістів.
4. Вважаємо, що автору варто було б подати більш розгорнуту характеристику принципів формування експериментальних і контрольних груп, що підвищило б достовірність і переконливість отриманих результатів дослідження.
5. У дисертації зустрічаються мовленнєві та стилістичні огріхи. Зокрема, у змісті дисертації назву другого розділу сформульовано як «Науково-медичні засади...», що є очевидною технічною помилкою – правильне формулювання має бути «Науково-методичні засади формування

професійної компетентності майбутніх економістів у фахових економічних коледжах». Цей огріх потребує виправлення перед захистом.

Висновок. Дисертаційна робота «Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх економістів у фахових економічних коледжах» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки. За актуальністю, науковою новизною, практичним значенням, вірогідністю основних результатів, змістом і оформленням робота відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження вимог щодо оформлення дисертації», «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор Ткаченко Павло Олегович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
декан Факультету економіки
та управління, професор кафедри
управління
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

